

Sigida

3

Banabagato lajɛcogo

Walasa ka banabagato ka **bana sidɔn**, a ka fisa ka banabagato nininka ka je ani ka a laje hakilisigi la, min be a to bana taamasijew ni bana kɔɔ geleyaw be se ka dɔn minnu be a jira ko bana in ka jugu ani ka a dɔn ko bana in ni bana were taamasijew bɔlen don jɔɔn fe.

Aw kana banabagato lajeli dan a ka fɔlenw dɔɔn ma i n'a fɔ bana taamasijew ani a fari yɔɔ minnu be a dimi, nka aw be a nininka kosebe a fari fan beɛ la kelen kelen walasa aw kana teme fen nafama dɔ kan.

Misali la: ka ta kungolo la ka na sen na: taamasije jumenw be kungolo la, kan na, disi la, kɔɔbara la ani bolow ni senw na.

Aw ka kan ka banabagato laje tuma beɛ yeelenmayɔɔ la, a ka fisa a ka ke tilefe, aw kana a ke so kɔɔ dibi la abada.

Ni mɔɔ man kene, kɔɔsili ni segesegeli dɔw ka kan ka ke. Aw ye aw janto fenw na banabagato be minnu jefɔ aw ye ko olu be ke a la a ka bana kɔɔ (bana taamasijew). Ni denyereni walima bobo don, kɔɔsili nafa ka bon olu ka bana na barisa olu te se ka kuma.

Aw ka kan ka **banabagato ka kunnafoniw seben ka u mara dɔɔɔɔɔ je** (aw ye seben je 92 laje).

nininkaliw

Sani aw ka banabagato laje, aw ye nininkali dɔw ke a la a ka bana cogoya kan. Aw be aw jija cogo beɛ la ka nin nininkali minnu ke a la.

- I fari fan jumen be i dimi?
- Fen dɔw be yen minnu be a ke i be lafiya wa? Walima minnu be i ka bana juguya wa?
- Bana in taamasije fɔɔ kera mun ye? A daminena waati jumen?
- Dɔ beka fara bana dimi kan wa?
- Bana in delila ka i mine wa? A delila ka i somɔɔ dɔ mine? Walima i ka dugumɔɔ dɔ wa?
- Bana jumenw delila ka i mine ka teme? I delila ka opere ka ye wa?
- I beka furake sisan wa? Fura suguya jumen?

Aw ye to ka jininkaliw ke ka taa a fe walasa ka kunnafoŋi caman soŋo bana in kan, misali la, ni dimi be banabagato kan, aw ye jininkali ninnu ke a la:

- Dimi be i fari fan jumen? Aw ye a jini a fe a ka a bolo da dimi yoŋo kan.
- A yoŋo be i dimi tuma bee wa? Walima a be i dimi tuma ni tuma? A dimi be wuli waati jumen?
- Dimi in cogoya jefo? (a ka jugu wa? walima a be i jenijeni?)
- Dimi in be i bali ka sunoŋo wa?

Ni banabagato ye den ye min te kuma, aw ye bana taamasijew jini a la ni a kasicogo kolosili ye. Misali la, tulodimi be denmisen minnu na, aw be a kolosi u be to ka maga tulodimito la.

Kenya kunnafoŋi kunbabaw

kunnafoŋi kunbabaw	}	fanga
		girinya
		janya hake
		farikolola funteni
		sunoŋo

Sani aw ka maga banabagato la, aw ye a laje foŋo a yelemacogo, a ninakilicogo, ani ni a hakili sigilen don, aw be a jatemine fana ni a fanga ka doŋon. Aw ye farilajidese taamasijew jini (aw ye seben je 254 laje) ani a siranya (aw ye seben je 137 laje).

Aw ye a jatemine ni banabagato balocogo ka ji walima ni a man ji, ani ni a kera i n'a fo do bora a girinya la (do boli girinya na, o kuntaalajan be bana basigilen kofa, bana min be men sen na).

Ni banabagato ye moŋo jeman ye, a ka fisa aw ka a fari je laje; banabagato bee new konoŋaw ka kan ka laje. Ni moŋo man kene, a new ni a fari je be yeŋema tuma doŋo la. (Moŋo finman fari je yeŋemanen don man di. O la aw ye o tigilamoŋo yoŋo jemanw laje, i n'a fo a tege konoŋaw, a sentegew, a soniw, walima a dawolo konoŋa ni a new.)

- New konoŋa be je fuwaa, o ye jolidese taamasije ye.
- Fari sumanen be jatige kofa.
- Ni a new kera nere ye, o ye sayi walima fiyenbana ye.

Farilafunteni

Banabagatɔ farilafunteni hake jate ka kan ka mine, hali ni a fari man kalan. Ni bana digilen don a tigi la, aw ka kan ka a farilafunteni hake laje sije naani tile kɔɔ walima ka caya ni o ye. Terimometiri mana funteni hake min di tuma o tuma, aw ye o seben.

Aw ka kan ka banabagatɔ fari kalaya hake ni a kalaya waati ni a kuntaala ani a bancogo dɔn. Nin kunnafoni ninnu be se ka a to an be bana sidɔn. Jamana dɔw la, farigan be furake i n'a fɔ sumayabana, nka aw ka a dɔn ko fɛere werew be yen.

Ni terimometiri te aw bolo, aw be se ka aw bolo kelen da banabagatɔ ten na ka bolo tɔ kelen da aw yere ten walima mɔgo were ta la walasa ka u fila funteni hake sanga mɔkɔ ma. Ni banabagatɔ fari ka kalan, aw ka kan ka se ka o dɔn nin cogo la.

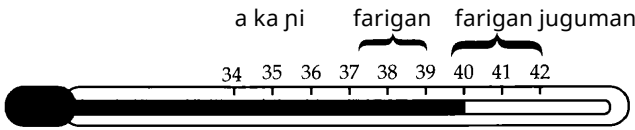
Misali la:

- A ka ca a la sumaya be farigan ni yereyereli bila banabagatɔ la tile saba o tile saba;
- Tifoyidi be farigan bila banabagatɔ la min be juguya don o don;
- Sɔgɔɔgɔninje gansan be banabagatɔ fari kalaya dɔni wuladani fe, o be ban ni banabagatɔ ye a lafiɛ, sufe banabagatɔ be to ka wɔsi.

Baara kecogo ni terimometiri ye

Terimometiri ka kan ka ke du kelen kelen beɛ kɔɔ. Banabagatɔ farilafunteni ka kan ka ta sije 4 tile kɔɔ ani ka a funteni hake seben a ta o ta.

Terimometiri kalancogo:

Nin terimometiri ye degere 40 jira

Aw be terimometiri munumunu fo aw ka a kɔɔji dan ye Terimometiri kɔɔji mana yeɛ ka dan yɔɔ min na, o be farilafunteni hake jira

Kunnafoni nafama: walasa ka baara ke ni terimometiri ye, a te je hakilisigi ko ka da a kan a dɔw kɔɔji ye pɔɔnɔni ye.

Farilafunteni tacogo:

1. Aw be ƒɔɔ ka terimometiri jɔsi ka a je ni alikɔli ye ka sɔɔ ka a yuguyugu ni bolo ye fo a kɔɔji ka se degere 36 ma.
2. Aw be sɔɔ ka terimometiri don...

banabagato nen kɔɔ
(A ka a da tugu)

Walima a kaman kɔɔ ni aw be siran ko banabagato bena terimometiri kari ni a ni ye.

Walima aw be a don banakɔtaɔ yɔɔ la nka ni denmisen don aw ye a kecogo don (aw ka kan ka a nigin walima ka tulu mu a kun na sani aw ka a don)

3. Aw ye a to o yɔɔ la miniti 3 fo ka se miniti 4 ma.
4. Aw be terimometiri kalan (a be yelen da kɔɔ ka teme kamankɔɔla kan ani a be yelen kɔfɛla la ka teme ni yɔɔ tɔw kan).
5. Aw be tila ka a ko kura ye ni alikɔli walima safineji ye.

Kɔɔsili: Denyereni farilafunteni yelelenba walima a jiginnenba (degere 36 duguma), o be banajugu do kofɔ (aw ye seben ne 416 laje).

- Walasa ka kunnafoni caman sɔɔ farigan werew taamasijew kan, aw be seben ne 289 laje.
- Ni farigan be aw la, walasa ka aw ka koketaw don, aw be seben ne 452 laje.

Ninakili

Aw be banabagato ka ninakili jateminɛ ka ne: ƒɔɔ, a ninakilicogo, ni a ka gelen ani ni a disi fan fila beɛ wulicogo ni u jigincogo ye kelen ye. O ko, aw be banabagato ninakili teliya jateminɛ sango ni ninakili ka gelen a ma.

Ni mɔnturu walima waatisumanan were be aw bolo, aw be ninakili hake dan miniti kelen kɔɔ. Baliku walima denkɔɔɔbaw ka ninakili hake ye 12 fo ka se 25 ma miniti kelen kɔɔ. Denfitiniw ka ninakili hake be taa fo 30 la miniti kelen kɔɔ; a be taa fo 40 na ni denyereniw don. Farigantɔɔbaw walima ninakilibana be mɔɔɔ minnu na, olu ka ninakili ka teli ka teme hake kofɔlen kan. Misali la, ni ka baliku ka ninakiliko hake ye 30 ye ani a be a ke ni fanga ye walima ka dan sira la miniti kelen kɔɔ, o be kerɛdimi kofɔ, nka denyereni ka ninakiliko 60 be kerɛdimi kofɔ.

Aw be ninakili mankan jatemine ka ɲɛ. Misali (aw ye seben ɲɛ 272 lajɛ):

- Ni ninakili ka gelen ani ni a be i n'a fɔ filefiyekan, o be sisan kofɔ.
- Ni mankan be i n'a fɔ ɔwɔntɔkan walima mankan were ninakili degun be min senkɔwɔ, o be a jira ko nen; daji manamana dɔ beka bɔ ka caya walima fen were beka fiɲɛ bali ka teme ka ɲɛ.

Ni banabagatɔ beka fiɲɛ sama, aw be a jatemine ni a galakakolow beka bɔ, ni a kankɔwɔla dingɛ be jigin kosebe walima ni a golo fɔsɔnnen don, o be a jira ko geleya be fiɲɛ temeni na. O la aw be jatemineke nin fen ninnu na: ni fen dɔ balannen te a kan kɔwɔ (seben ɲɛ 131); ni kerɛdimi te (seben ɲɛ 277); ni sisan (seben ɲɛ 272) te walima disidimi don (golo fɔsɔnnen don dɔwɔni, aw ye seben ɲɛ 276 lajɛ).

Ni banabagatɔ be sɔgwɔsɔgwɔ, aw be a ɲininka ni sɔgwɔsɔgwɔ in teka a bali ka sunɔgwɔ. Aw be jatemineke ni kaari be bɔ a ka sɔgwɔsɔgwɔ fe; o kaari hake ni a ɲɛ cogoya ani ni joli de be a la.

Dusukun tantanni

Aw ye dusukun tantanni teliya ni a kecogo puman jatemine. Ni mɔnturu be aw bolo, aw be a tantanniko hake jatemine miniti kɔwɔ.

*Ni aw bena dusukun tantanni jatemine, aw be aw bolokɔniw da banabagatɔ bolokan na, i n'a fɔ a be jaw la cogo min (aw kana a ke ni aw bolokɔnikunba ye, aw ye a ke ni bolokɔni tɔw ye).

Ni aw te se ka dusukun tantanni jatemine bolokan na, aw be a ɲini a tamanda la.

A laban na, aw be se ka aw tulo da a disi la ka a dusukun tantankan lamɛn (walima aw be se ka a ke ni dusukun tantankan lamennan ye ni dɔ be aw bolo).

Ni mɔgwɔ be segenlafɛɲɛbɔ la waati min o tigi dusukun **tantanni hake puman** de file:

Mɔgwɔkɔwɔbaw ta ye . . . tantanko 60 ye ka se 80 ma miniti kɔwɔ

Denmisɛnniw ta ye . . . tantanko 80 ye ka se 100 ma miniti kɔwɔ

Denw ta ye . . . tantanko 100 ye ka se 140 ma miniti kɔwɔ.

A ka ca a la mɔgwɔ dusukun tantanni be teliya ni a be fangalabaara la walima ni farigan be a la. A ka a la fana waati o waati, ni dɔ farala mɔgwɔ farikolo funteni hake kan ni degere kelen ye, 20 hake fana be fara dusukun tantanni kan.

Aw ye banabagatɔ gelen dusukun tantanni ni a farikolo funteni hake jatemine tuma beɛ ka fara a ninakilicogo fana kan ka olu seben:

A nafa ka bon ka jateminε ke dusukun tantanni na. Misali la:

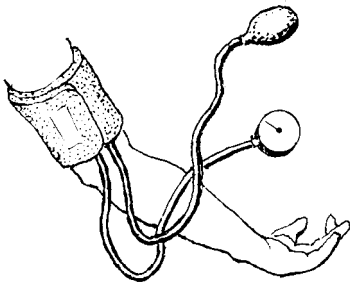
- Dusukun tantani sumaya ni a teliya be se ka jatige kofɔ (aw ye seben ne 137 laje).
- Dusukun tantanni teliya ni a cuncunnen o be se ka ke dusukunnabana ye (aw ye seben ne 490 laje).
- Fariganbagatɔ dusukun tantanni sumayali, o be se ka ke tifyoyidi taamasijne ye (aw ye seben ne 304 laje).

Tansiyon tacogo

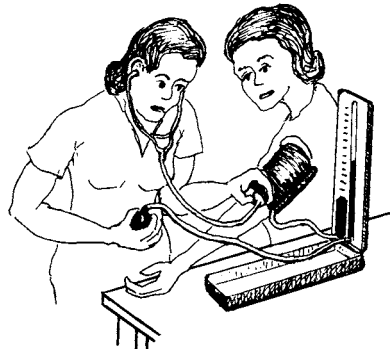
Tansiyon tacogo donni nafa ka bon keneyabaarakelaw ni lajiginnimusow ma. A nafa ka bon kosebe sango ni aw beka nin mɔgo ninnu laje:

- Musokɔnɔmaw (aw ye seben ne 386, 389 ni 392 laje).
- Denbaw, ka kon jiginni ne ani jiginni kofe (aw ye seben ne 403 laje).
- Basi caman beka bo mɔgo min konɔ walima a fari ko kan (aw ye seben ne 137 laje).
- Mɔgo min jatigelen don (aw ye seben ne 137 laje), ka a sababu ke faritene do ye min be laban ni faritenebana ye (aw ye se-ben ne 120 laje).
- Mɔgo minnu si be san 40 ni ko la.
- Mɔgo minnu girinya hake dantemenen don (aw ye seben ne 212 laje).
- Taamasijne daw be yen ni olu be mɔgo min na i n'a fo: dusukundimi (aw ye seben ne 490 laje), kunkololabana (aw ye seben ne 492 laje) walima ninakili degun, kunk-olodimi tuma bee, funu, sukarodunbana (aw ye seben ne 213 laje) negenekebana basigilen (aw ye seben ne 365 laje) walima jolisirafunu- ni dimi be a la (aw ye seben ne 283 laje).
- Tansiyon jugumanba tun be mɔgo minnu na ka kɔɔ (aw ye seben ne 211 laje).
- Muso minnu beka bangekɔɔsifurakisew ta walima u be a fe ka u ta (aw ye seben ne 435 laje).

Tansiyontalan suguya caman be ye nka yan an bena kuma fila de kan:

Fen finilama min be siri mɔgo bolokan na ni sumanikelan be a la

Tansiyontalan jima min be merikiri hake jira.

Ni aw be mɔgɔ ka tansiyɔn ta:

Aw ye a ke cogo bee la a tigi ka a lafiɛe ani a ka a hakili sigi.

Farikoloɲenaje, dusubɔ, siran walima dusumangoya, olu ye kow ye minnu be se ka tansiyɔn yelen ani ka jaabiw di, jaabi minnu te tiɲe ye. Aw bena ko min ke, aw be o ɲefɔ ka ɲe walasa aw kana bala banabagatɔ la ani ka a lasiran.

Aw be fini bɔ aw bolokan na ka fen finilama in siri a la.

Aw be balon fiɲebɔyɔɔ datugu ka ɲe.

Aw be fiɲe ke fen finilama in na fo merikiri ka se milimetiri 200 ni kɔ ma.

Aw be dusukun tantanni lamenan da nɔnkɔn kuruda dingɛ kɔɔɔ. Aw be dusukun tantankan lamɛn ka ɲe waati min aw beka fiɲe bɔ fen finilama na. Waati min sumanikela kɔɔɔ kalani (walima merikiri hake) beka jigɛn dɔɔni dɔɔni, aw be nimerɔ fila seɓen:

1. Ni aw ye dusukun tantankan mɛn dɔɔn, aw be nimerɔ fɔɔ ta. O be ke ni fen finilama kɔɔɔ fiɲe jigɛnna ka keɲe ni tansiyɔn yelennenba ye (*systolique* walima tansiyɔn yelennen). Tansiyɔn be yelen ni dusukun ye a kuru ka joli seri jolibolisiraw fe. Mɔgɔ kenɛman ka tansiyɔn yelennenba ye milimetiri 110 fo ka se 120 ma.
2. Aw ketɔ ka fiɲe bila aw be dusukun tantankan lamɛn ka ɲe. Aw be nimerɔ filanan ta waati min dusukun tantanni fanga beka dɔgɔya walima ka tunu. O be ke ni fen finilama kɔɔɔ fiɲe jigɛnna ka keɲe ni tansiyɔn jigɛnɛnba ye (*diastolique* walima tansiyɔn jigɛnɛn). Tansiyɔn be jigɛn dusukun tantanniw ni ɲɔgɔn ce, waati min dusukun be a lafiɲe. O nimerɔ ɲuman ye milimetiri 60 ye fo ka se 80 ma.

Ni aw bena mɔgɔ min ka tansiyɔn seɓen ka a mara, aw be tansiyɔn yelennen ni a jigɛnɛn bee seɓen. Baliku ka tansiyɔn ɲuman (PV) ye 120/80 ye. O be seɓen nin cogo in na:

PA $\frac{80}{120}$ walima PA 80/120

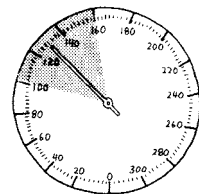
120 ye sanfe nimerɔ ye (*systolique* tansiyɔn yelennen)

80 ye duguma nimerɔ ye (*diastolique* tansiyɔn jigɛnɛn).

A ka fisa keneyabaarakɛlaw ka a fɔ sanfe nimerɔ walima duguma nimerɔ min te *systolique* ni *diastolique* ye.

Mɔgɔ min ka tansiyɔn ye 160/110 ye, o tigi ka kan ka jate i n'a fɔ mɔgɔ min ka tansiyɔn yelennen don. Ni o tigilamɔgɔ girinya hake dantɛmɛnɛn don; a ka kan ka ko bee ke walasa ka dɔ bɔ a girinya la, ni o ma se ka ke a ka kan ka furake. A kecogo ɲuman na, ni nimerɔ te 100 bɔ walima ni nimerɔ be 160 sanfe, o be a jira ko tansiyɔn yelennen don ani a ka kan ka furake (balo nafama dunny walima ni furaw ye).

Tansiyɔn ɲuman ye 120/80 ɲɔgɔn ye baliku fe nka yeɛlema fen o fen be 100/60 ni 140/90 ce, olu bee ka ɲi.

Tulow, Kankɔɔna, ani Nu

Tulow: Aw ye jatemine ke ni dimi be tulo kɔɔ walima ni aw ye tulo sama ni a be a tigi dimi kojugu, o ye tulolabana taamasijɛ ye. Ni aw ye tulo sama ni dimi be a la o ye bana taamasijɛ ye tulowo kɔɔ (aw ye seben jɛ 459 lajɛ).

Aw ye jatemine ke taamasijɛw na minnu be a jira ko ne walima dimi be tulowo kɔɔ.

Aw be se ka tulo kɔɔna lajɛ ni tɔɔsi fitini dɔ ye, nka aw kana kala, alimetikise walima pinsɔkɔbekala don tulo kɔɔ abada.

Aw ye a jatemine fana ni banabagatɔ be menni ke ni a tulo kelen ye ka teme kelen kan.

Aw ye aw hakili to a la tuma beɛ ka den kumabali tulo lajɛ ni a te a dimi, kerenkerennɛnya na waati min farigan ni mura be a la. A ka ca a la o waatiw la den be kasi kojugu ka a sababu ke dimi gelen ye.

Kankɔɔna ni Dakɔɔna: Aw ye dakɔɔna ni kankɔɔna lajɛ ni tɔɔsi fitini dɔ ye walima tile kɔɔ. Walasa ka dakɔɔna lajɛ, aw be kutu dɔ kala da nen sanfe ka a lajigin walima aw ka a jini banabagatɔ fe a ka fɔ “ahhhh...” Aw ye a lajɛ ni kankɔɔna bilennen te ani fana ni kankɔɔjuruninw fununen te walima ni ne be a yɔɔ dɔw la (Aw ye seben jɛ 460 lajɛ). Aw ye dakɔɔna jatemine ni dimi te nitara la, ni joli te dakɔɔ, ni dimi te nen na, ni jɛ dɔw tolilen te, ni ne walima bana were te u la. (Aw ye Sigida 17 kalan).

Nu: Nuji be bɔ walima nu gerennen don wa? (aw ye jatenine ke den ninakilicogo la). Aw ye yeelen jɔ nu kɔɔ ka a lajɛ ni falaka, ne, ani joli te a kɔɔ. Aw ye a lajɛ fana ni a bilennen te, ni a tɔɔnen te walima ni a kasa te bɔ. Aw ye a segɛsege ni mura basigilen walima binjalanmura te banabagatɔ in na (seben jɛ 270).

Golo

A nafa ka bon ka banabagatɔ farikolo fan beɛ lajɛ hali ni o ye a sɔɔ bana man jugu. Kerenkerennɛnya la ni denmisen don walima ni den don, aw be u- ka fini beɛ bɔ ka u lajɛ ni taamasijɛ yeke te u fari la. Misali la:

- Joliw, jogindaw, walima ni kala sarannen te fari yɔɔ dɔ la.
- Kurukuru, walima perenda golo la.
- Nɔ walima taamasijɛ yeke werew.
- Dimi ni fari bilenni a kalayali, ni dimi be a la ani ni a be tɔɔ, olu ye (bana taamasijɛ ye).
- Tɔɔtɔɔni ni funu.
- Kuru yekekew.
- Kunsigiw bɔɔni walima u jɛ yelemani ni u menemenebaliya (seben jɛ 193).
- Jɛsiw bɔɔni (kuna; seben jɛ 308).

Waati o waati ni aw be denmisen fitiniw laje, aw ye jatemine ke nin yaro ninna: u bobara ni jayayen ce, u dogoyarow, u bolokoniw ni jayayen ce, u senkoniw ni jayayen ce, ani u tulo kafelaw. Aw be aw hakilito u kunsigi korolaw fana na ni jimi ni dabi ani kurukurumisenni te a karo.

Walasa ka gololabanaw taamasijew sidon, aw ye seben je 317 laje.

Koƙoƙo

Ni koƙoƙo be banabagato la, aw ye a jini ka a don dimi be koƙoƙo min na.

Aw ye banabagato jininka ni dimi be tugu walima ni a be wuli ni ka mada i n'a fo koƙoƙogutige walima torgotogonin. Ni aw be koƙoƙo laje, aw be a segesege ni a tannen te walima ni kuru yeleke te a la.

Tuma daw la dimi be fari yaro min na o be se ka bana suguya kofa. (Aw ye seben je nata laje).

Aw ye faka ka banabagato jininka, a ka a fo a yaro min be a dimi.

O la aw be a koƙoƙo fanw digidigi ni aw bolokoniw ye walima aw be a jini ka a don a yaro min be a dimi kosebe. Aw be digidigili damine dimi te yaro min na ka taa dimimayaro la. Ni a ye a jira ko a kiniyanfan be a dimi, aw be a damine numanyanfan fe.

Ni aw be banabagato koƙoƙo digidigi, aw be a jatemine ni a be a lamaga walima ni a koƙoƙo ka gelen ani ni a te digidigili kun. O be se ka ke koƙoƙobana taamasijew ye (aw ye seben je 151 laje), a mana ke cogo o cogo, bana jugu do taamasijew don.

Ni aw samina ko koƙoƙobana walima belenin don, aw ye "aw ye a tigi legelege," o jefolen don seben je 153 na.

Aw ye dimi yoko nini ka a don: kowodimi juguman don wa? Walima dimi kuntaalajan kotigebali don wa?

Aw ye a laje fana ni kuru yeleke dow te kowobara la.

Ni dimi be banabagato kan waati bee ka foko ke a senkoko ni a menna a ma banakotaa soko tile caman kofe aw ye aw tulo da a kono na ka a laje ni a be mankan bo i n'a fo nin ja in:

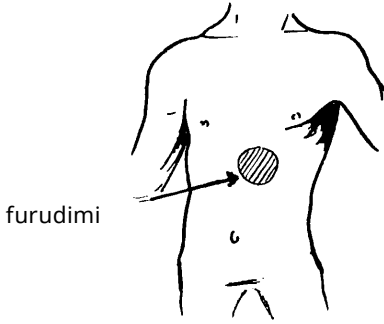

Ni aw ma mankan fosi men miniti fila kono, o ye taamasijne juguba ye. Aw ka kan ka dokoko nini o yoko bee la (aw ye seben ne 152 laje min be kuma nugu gerenni kan).

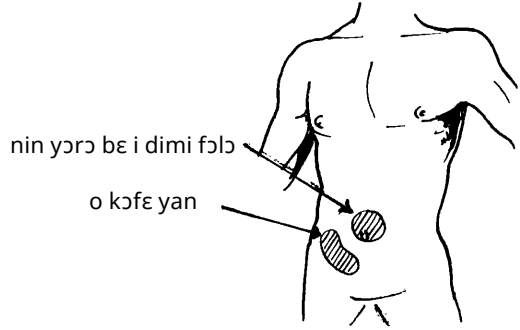
**Aw ye a don ko kowobara mankantan be i n'a fo wulu sumannen.
Aw ye aw yere kowosi!**

Ja minnu be duguma olu be dimi yƙoƙo jira minnu be sƙo koƙoƙo la.

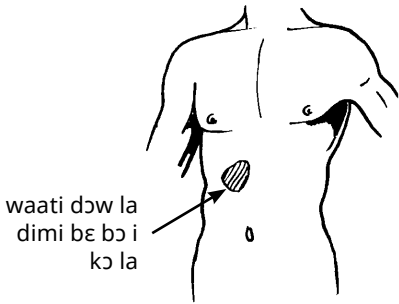
Furudimi (seben ne 214 laje)

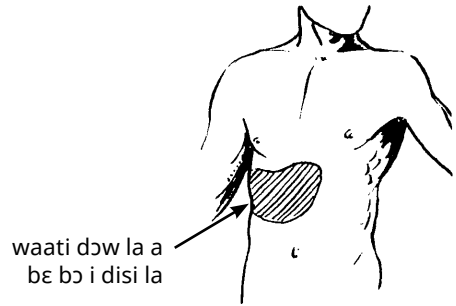
Belenin (seben ne 152 laje)

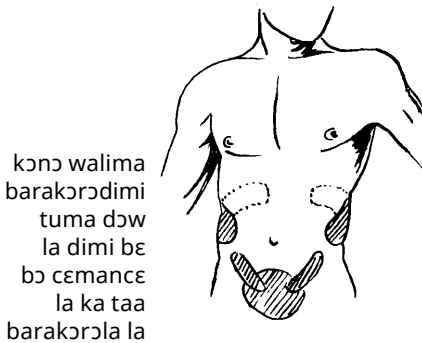
Fiye (seben ne 495 laje)

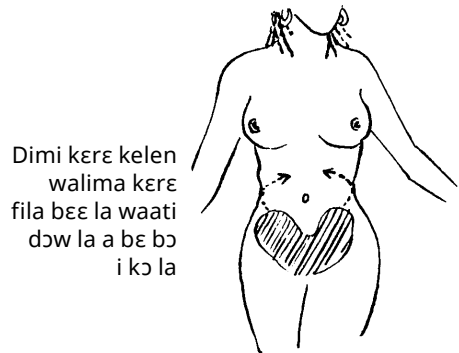
Biƙe (seben ne 494 laje)

Ɗegensiraw (seben ne 365)

Den dalen denso koƙoƙo
(seben ne 423)

Koƙoƙoƙo: ka kunnafoni sƙo koƙoƙo ni a sababu jƙoƙoƙo kan, aw ye seben ne 282 laje.

Fasaw ni Jolisiraw

Ni mɔɔ min fari ka girin a kan, a fanga ka dɔɔɔn, walima a tɛ se a fari fan dɔ kɔɔ, ni aw bɛ o tigilamɔɔ lajɛ: aw bɛ a taamacogo ni a lamagacogo lajɛ. Aw bɛ a lajɔ, ka a lasigi walima ka a laada ka tila ka a fari fan fila bɛɛ sanga jɔɔɔn ma.

Jɛda: Aw ye a jini banabagatɔ fɛ a ka yeɛ, a ka jɛ yeɛ kosebɛ, a ka jɛ mɔɔmɔɔ, o kɔ a ka a jɛ datugu ka a bisi. Aw ye aw hakili to fiɛ bɛɛ la.

Ni geɛya in nana nacogo balalen na, aw ye kɔɔsili ke ni jolida dɔ tɛ kunkolo la (seben jɛ 148 lajɛ), walima jɛda jolisiraw salen tɛ walima jatige (aw ye seben jɛ 492 lajɛ).

Nka ni o ye a sɔɔ degun in nana dɔɔni dɔɔni, o bɛ se ka ke kungolosemelabana dɔ ye. Aw ye dɔɔɔɔ ka demɛ jini.

Ani fana aw ye jɛ komicogo jateminɛ, ani jekise finman bonya hake jateminɛ (seben jɛ 79 lajɛ) ani yeli dan.

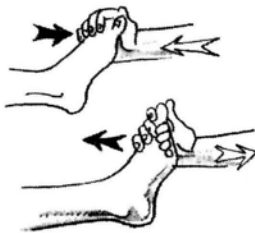
Bolo ni senw: Aw ye fasa fanga dɔɔya jateminɛ. Aw ye bolow ni senw jateminɛ walima ka sanga jɔɔɔn ma.

Aw ye banabagatɔ taamacogo ni a lamagacogo kɔɔsi. Ni farikolo fasaw tɛ u cogo la walima ni u fanga ka dɔɔɔn, a bɛ se ka ke balodɛɛ ye (seben jɛ 192 lajɛ) walima bana kuntaalajan dɔ i n'a fɔ sɔɔɔɔɔɔninjɛ.

Aw ye a fɔ a ye a ka a bolokɔniw gerentɛ ka u bisi walasa aw ka a tegew fanga jateminɛ

o kɔ aw bɛ a jini a fɛ a ka aw bolo digi ani ka a sama ni a senw ye

jurukise suguya bɛɛ walima sumanikelan suguya bɛɛ bɛ se ka ke bolow ni senw danfara jateminɛnan ye.

Halibi, fanga tɛ fasaw la walima ni fanga tɛ farikolo yɛɛ de la o bɛ balodɛɛ jira (Sigida 11 lajɛ) walima bana basigilen (min menna), i n'a fɔ sɔɔɔɔɔɔninjɛ.

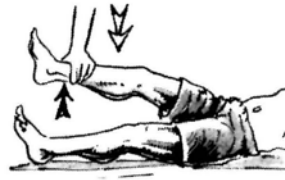
Nka ni fasaw fanga dɔɔɔyacogo tɛ kelen ye walima a ka jugu fan kelen fɛ, o bɛ se ka ke senfagabana ye (seben jɛ 465 lajɛ) ni denmisen don; ni mɔɔkɔɔɔba don, o bɛ se ka ke kɔkɔlolabana ye, jolida kɔkɔlo la walima bana balalen (kasaara: min bɛ joli bali ka se kunsemɛ fan dɔw la).

Aw ye a fɔ a ye a ka a bolow latilennen to ka sɔɔ ka a tɛgɛw munumunu

A bɛ a da a kɔ kan ka a sen kelen kɔɔta o kɔ ka tɔ kelen fana kɔɔta

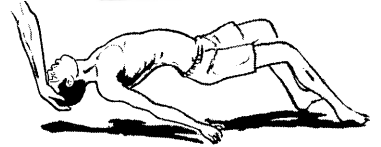

Aw ye aw hakili to bolokala fanga ntanya ni yɛyɛyɛ cogow bɛɛ la

Aw ye fasaw kelen kelen jali ni u kalaya hake jateminɛ:

Ni dagalaka jalen don walima ni da te sɔn ka yeɛ o be se ka ke tetanɔsibana ye (seben nɛ 144 lajɛ), jolida jugumanba dɔ ye mɔɔ kan kɔnɔ (seben nɛ 460 lajɛ) walima nidimi (seben nɛ 359 lajɛ).

- Ni a tigi kan walima a kɔ jalen don, ka a jan ka taa kɔfɛ, o bɛ se ka ke kanjabana ye denmisen na min ka bana ka jugu kosebɛ. Ni a tigi kunkolo tɛ se ka a senw ni nɔnɔn ce sɔɔ, o bɛ se ka ke kanjabana ye (seben nɛ 454 lajɛ).
- Ni denmisen fasaw jalen don **waati bɛɛ**, walima ni a yeɛmacogo falenna, o bɛ se ka ke farifanbɛedimi ye min bɛ kalisiyɔmu ntanya kofɔ a fari la (seben nɛ 467 lajɛ).
- Ni mɔɔ bɛ bala ka ja, a bɛ to ka ja ka kirin, o bɛ se ka ke ninakili degunni ye (seben nɛ 178 lajɛ). Ni o ninakili degun ninnu bɛ ke waati bɛɛ, o bɛ se ka ke kirikirima-siyen ye (seben nɛ 287 lajɛ). Ni u ye banabagato min sɔɔ, o sababu ye farigan jugumanba ye (seben nɛ 289 lajɛ), walima farilajidese (seben nɛ 254 lajɛ) walima negetigebana.

Ni aw sɔmina ko negetigebana bɛ mɔɔ dɔ la, aw ye seben nɛ 144 lajɛ.

Walasa ka a dɔn mɔɔ bolo, a sen walima a fari fan wɛɛ salen don:

Aw ye a fɔ a ye a ka a nɛw datugu. Aw ye a fari fan dɔw sɔɔsɔɔ walima ka magamaga u la.

Aw ye a tigi nininka ni a bɛ bɔ a kalama ni fen kera a la, a ka o fɔ.

- Mɔɔ fari fan dɔ sali bɛ se ka kuna kofɔ (seben nɛ 308 lajɛ).
- Mɔɔ bolo fila walima a sen fila sali sababu bɛ se ka ke sukarodunbana (seben nɛ 209 lajɛ) walima kuna ye.
- Farikolo fan dɔ sali bɛ se ka sɔɔ Kɔkololabana fɛ (seben nɛ 282 lajɛ) walima jolida dɔ fɛ.

